

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ “ДЕПОЗИТ” І “ВКЛАД”: ЇХ ТОТОЖНІСТЬ ТА ВІДМІННІСТЬ

Проведено дослідження різних науково-теоретичних підходів і позицій з дослідження сутності поняття “депозит” і “вклад”. Здійснено систематизацію поглядів на трактування поняття “депозит” і “вклад” та визначено характеристики притаманні цим поняттям.

A study of various scientific and theoretical approaches and positions in the Exploration essence the concept of “deposit” and “contribution”. “Systematize views on the interpretation of the term “deposit” and “contribution” and defined the characteristics inherent in this concept.

Постановка проблеми. Сталий розвиток вітчизняної економіки як на макро-, так і на мікрорівні залежить від прогресу в банківській системі і, перш за все, від її здатності генерувати необхідні обсяги банківських ресурсів. Формування банківських ресурсів історично відіграло первинну і визначальну роль відносно до його активних операцій. Основна частина банківських ресурсів утворюється в результаті залучення банками депозитів. Саме тому дослідження теоретичних основ поняття “депозит” є важливим, а одним із проблемних питань є наявність різноманітних поглядів до визначення поняття “депозит” та його залежності з поняттям “вклад”. Відтак цілком очевидно стає актуальність дослідження і систематизація поглядів поняття “депозиту” і “вкладу”.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед світової та вітчизняної наукової спільноти значний внесок у дослідження поняття “депозит” внесли: А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Д. Алексеєнко, О.В. Дзюблук, О.І. Лаврушин та ін.

Метою статті є дослідження сутності та систематизації підходів до визначення понять “депозит” та “вклад”.

Результати дослідження. Дослідження теоретичних аспектів діяльності банків на ринку депозитних послуг зумовлює першочергову потребу всебічного наукового обґрунтування сутності поняття “депозит” та визначення його залежності з поняттям “вклад”. Поняття “депозит” і “вклад” в літературі мають різні трактування, які досить часто між собою переплітаються, що обумовлює необхідність систематизації різних точок зору.

В економічній літературі на сьогодні не має єдиної думки щодо визначення поняття депозит. Можна виділити декілька основних напрямів у трактуванні визначення поняття “депозит”. Один із досить поширених поглядів, представлених у дослідженнях цієї проблеми, полягає у тому, що депозит ототожнюється з передачею грошей на зберігання до банків. Наприклад: “депозит – це гроші, передані в банк їх вкладником для зберігання, та які залежно від умов зберігання числяться на тому чи іншому банківському рахунку” [1, с. 73]. Недоліком цього трактування є те, що грошові кошти на депозит можуть приймати не тільки банки, а й інші фінансові установи, які мають відповідні ліцензії, наприклад кредитні спілки. Також на депозит можуть прийматися не лише грошові кошти, а й інші цінності.

Другий, подібний до попереднього, підхід до розгляду поняття “депозит” полягає у тому, що депозит ототожнюється з передачею грошей та інших цінностей до фінансових установ. Наприклад, на думку О.П. Орлюка, депозит – це “грошові кошти, цінні папери, валютні цінності, які передані на зберігання до кредитних установ (що мають відповідні дозволи) та підлягають поверненню особі, котра їх внесла, на визначених умовах” [2, с. 103]. У “Економічному енциклопедичному словнику” наголошується, що депозит – це “гроші або цінні папери, внесені до кредитних установ (банків, ощадних інститутів) фізичними і юридичними особами на зберігання підприємствами, організаціями і громадянами” [3, с. 149]. Більш акцентовано даний підхід виглядає так: “депозит – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, передані їх власником або іншою особою за його дорученням у готівковій або безготівковій формі на рахунки власника для зберігання на певних умовах” [4, с. 81]. Ці трактування поняття депозит, враховують те, що депозит може прийматися не лише банками, а й іншими фінансовими установами. Також з наведених трактувань видно, що на депозит можуть прийматися не лише грошові кошти. Недоліком наведених підходів є твердження про те, що грошові кошти та інші цінності вносяться до фінансових установ на зберігання. У Цивільному кодексі визначається, що за договором зберігання зберігач зобов’язується зберігати річ, яка передана поклажодавцем, і повернути її поклажодавцеві у цілості і зберігач не має права без згоди поклажодавця користуватися річчю [5]. Покладення на фінансову установу зобов’язання повернути ті самі купюри є не можливим, особливо з урахуванням того, що кошти на депозит можуть прийматися як у готівковій, так і в безготівковій формі.

Третій підхід розглядає депозит, як суму грошей, яка позичена певному фінансовому інституту, наприклад банку, будівельному товариству або фінансовому дому, на умовах, що дозволяють, вилучення з чи без повідомлення або таких, що передбачають повернення через конкретний період часу [6, с. 114]. І хоча не з усім, що сказано у цьому трактуванні, можна погодитись (зокрема, відносно ототожнення депозиту і позички), проте тут чітко підкреслюються особливості розміщення грошових коштів на депозити і умови повернення внесених грошових коштів.

Четвертий підхід визначає можливість використання отриманих на депозит банками коштів. Згідно з даним підходом депозит визначається, як грошові кошти, внесені в банк клієнтами на певні рахунки, які використовуються банком відповідно до виду рахунку та чинним законодавством [7, с. 123]. Подібно обґрунтовується і таке визначення: “депозит – це грошові кошти, які внесені у банк клієнтами, зберігаються на їхніх рахунках і використовуються згідно з укладеною угодою та банківським законодавством” [8, с. 100]. У цьому підході враховано той факт, що грошові кошти вносяться не на зберігання і можуть використовуватися банками у порядку визначеному чинним законодавством. Недоліком даного підходу є те, що депозит може вноситись не тільки до банків, а й до інших фінансових установ.

Аналіз визначень поняття “депозит” дає змогу зробити висновок, що на депозит приймаються грошові кошти, але крім цього предметом угоди можуть виступати банківські метали та інші цінності. При чому прийняття на депозит грошові кошти та інші цінності передаються у використання, а не на зберігання. Депозити можуть приймати фінансові установи, які отримали відповідні дозволи. У наведених трактуваннях не приділяється увага оформленню депозитної угоди, хоча внесення депозитів відбувається на договірних засадах і оформлюється договором або ощадним (депозитним) сертифікатом чи іншим документом, що відповідає вимогам чинного законодавства.

Що ж до тлумачення поняття “вклад”, то можна виділити декілька основних напрямів визначень цього поняття. По-перше, вклад визначається, як: “грошові кошти, внесені на зберігання в банки або в інші фінансові установи” [3, с. 117]. По-друге, в “Економическом словаре” наголошується, що вклад – це “грошові засоби, внесені для зберігання в банк або ощадний банк на певних умовах” [9, с. 95]. По-третє, А.Г. Загородній визначає вклад як “кошти (готівкові чи в безготівковій формі, в національній або чужоземній валюті), передані власником (громадянином чи юридичною особою) або третьою стороною за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на певних умовах. Після закінчення встановленого терміну зберігання вклад, підлягає поверненню вкладнику чи за його вказівкою іншій особі” [10, с. 165]. Необхідно відмітити, що у всіх розглянутих трактуваннях “вкладу” вказується на те, що вклад вноситься лише в грошовій формі й приймається фінансовими установами, які отримали відповідні ліцензії. Також зазначається, що внесені грошові кошти приймаються лише на зберігання і не можуть використовуватися фінансовими установами.

Поняття “депозит” і “вклад” дуже широко використовуються в чинному законодавстві, тому необхідно розглянути ці поняття і з юридичної точки зору. Так у Законі України “Про банки і банківську діяльність” дається таке визначення депозиту: “вклад (депозит) – це кошти у готівковій або в безготівковій формі, у валюті України чи в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банках на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору” [11]. У “Положенні про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами” ототожнюється поняття “вклад” і “депозит” і під ним розуміють “грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору” [12]. Необхідно відмітити, що в наведених трактуваннях, поняття “депозит” і “вклад” ототожнюються. В той же час вказується, що депозити (вклади) приймаються лише банками, хоча, як зазначалося вище вони можуть прийматися і іншими фінансовими установами. Також в чинному законодавстві не має чіткого розмежування стосовно того, що може прийматися на депозит: чи грошові кошти, чи банківські метали. На відмінну від економічного трактування поняття “депозит” і “вклад” у юридичній літературі визначається, що депозит укладається на договірних засадах і вказується порядок розміщення і вилучення внесених цінностей.

Дослідження визначення сутності поняття “вклад” і “депозит” дають змогу виявити особливості між ними та зробити наступні висновки:

1. У всіх визначеннях підкреслюється, що як на депозит, так і на вклад приймаються грошові кошти в готівковій чи безготівковій формі, але крім цього на депозит можуть прийматися банківські метали та інші цінності.
2. Приймати вклади і депозити можуть фінансові установи, які отримали відповідні ліцензії.
3. Вклади приймаються на зберігання, що унеможливило їх використання. В той же час при трактуванні поняття “депозит” виділяється можливість використання фінансовими установами внесених цінностей.
4. Грошові кошти, банківські метали та інші цінності можуть бути внесені, як безпосередньо вкладником, так і третьою (іншою) особою за його дорученням.
5. Внесення цінностей на вклад або депозит може здійснюватися, як на визначений строк, так і на умовах отримання суми вкладу за першою вимогою.
6. Внесення цінностей на вклад або депозит повинно оформлюватися договором або іншим документом визначеним чинним законодавством, що повинні регулювати взаємовідносини між вкладником та фінансовою установою. У разі недодержання письмової форми договору банківського вкладу цей договір є нікчемним. Грошові кошти підлягають поверненню [13, с. 739].

На нашу думку, поняття “депозит” є більш широким, ніж поняття “вклад” і враховує можливість використання грошових коштів та інших цінностей внесених до фінансових установ.

Дослідження змісту поняття “депозит”, дозволило автору дати власне визначення депозиту, як грошових коштів в готівковій або безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, банківських

металів, які розміщені власником або третьою особою на рахунках власника на договірних засадах, на визначений строк або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові (або за його дорученням іншій особі) відповідно до умов договору та чинного законодавства України.

Висновки. Підсумовуючи викладене можна відзначити, що поняття “депозит” є більш ширшим ніж поняття “вклад”, хоча ці поняття використовуються, як в юридичній, так і в економічній літературі для характеристики внесення грошових коштів та інших цінностей їх власниками або третіми особами до фінансових установ.

Література

1. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посібник. – К. : Знання, КОО, 2000. – 243 с. – (Вища освіта XXI століття).
2. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [та ін.] ; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
3. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний [та ін.] ; за ред. С. В. Мочерного. – Л. : Світ, 2005–2006. – Т. 1. – 2005. – 616 с.
4. Банківські операції : підручник / за заг. ред. : А. М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с. – Бібліогр.: С. 595–599.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003, № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
6. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАН : словник / Ред. Девід В. Пірс. – 4-тє вид. – К. : АртЕк, 2000. – 640 с.
7. Банковское дело. Экспресс-курс : учеб. пособие для студ. вузов / Финансовая акад. при Правительстве РФ ; под ред. : О. И. Лаврушина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : КноРус, 2009. – 352 с.
8. Банківські операції : підручник / за ред. О. В. Дзюблюка. – Т. : Вид-во ТНЕУ “Економічна думка”, 2009. – 696 с.
9. Экономический словарь : 14500 терминов / под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд. – М. : Ин-т новой экономики, 2010. – 1152 с.
10. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
11. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000, № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
12. “Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами” : положення Національного банку України від 3.12.2003, № 516 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
13. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. У 2 т. / за ред.: О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – Т. II. – 1088 с.

УДК 368.5

М. М. АЛЕКСАНДРОВА, І. В. ОРЛОВ
Житомирський державний технологічний університет

ВИМОГИ ДО СТРАХОВИКІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто сучасні вимоги до страхових компаній, що здійснюють страхування в аграрній сфері економіки України, запропоновано їх покращання у відповідності до сформованих напрямків розвитку вітчизняної системи страхування в умовах державної підтримки сільського господарства.

Modern requirements for insurance companies that are functioning in the agrarian sector of the economy of Ukraine have been considered, its improvements in accordance with the lines of development of the national insurance system under conditions of government support of agriculture have been proposed.

Ключові слова: система страхування, державна підтримка сільського господарства, вимоги до страховика.

Вступ. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки держави, важкий фінансовий стан вітчизняного сільгоспвиробника, значний вплив погодно-кліматичних та інших ризиків на виробництво, низький рівень державної підтримки, невелика ємкість страхового ринку України та мала потужність страхових компаній зумовлюють потребу у встановленні певних організаційно-економічних вимог до страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових праць за даним питанням (В.А. Борисової [1], О.О. Гаманкової [2], М.Я. Дем’яненка [3], Н.М. Внукової [4], Р. Шинкаренка [5] та багато інших) свідчить про розмаїття поглядів щодо формування вимог та визначення стану вітчизняних страхових компаній. Проте, не-